

Innovatieplatform en Innovatiefonds Archeologie

Rapportage onderzoeks- en adviesfase

5 februari 2024

Inhoud

1. Achtergrond
2. Een onderzoeksplatform en innovatiefonds archeologie
3. De opdracht voor de kwartiermaker
4. Bevindingen
5. Aangescherpte doelstellingen
6. Uitgangspunten voor de innovatieregeling archeologie
7. Enkele gedachtenrichtingen voor de governance en inrichting van platform en fonds
8. Hoe nu verder? De implementatiefase

Bijlage Gesprekspartners in de periode oktober-januari

Arnoud Odding, kwartiermaker
O dubbel d, advies en begeleiding voor musea en
erfgoed in verandering

In 1992 heeft Nederland als lid van de Raad van Europa, het Verdrag van Valletta ondertekend. Met dit verdrag beogen de lidstaten het Europese archeologische erfgoed te beschermen. De landen die dit verdrag ondertekenden hebben het op verschillende manieren geïmplementeerd. In Nederland was het Verdrag van Valletta de inspiratiebron voor een gedecentraliseerd marktmodel dat in 2007 via de Wet op de Archeologische Monumentenzorg is vastgelegd in de Monumentenwet 1988, die in 2016 opging in de Erfgoedwet. Ook de Omgevingswet die per 1 januari 2024 in werking is getreden zal van invloed zijn op de archeologische opgravingspraktijk. In mei 2021 is de Raad voor Cultuur gevraagd om advies uit te brengen in het kader van de evaluatie van de Erfgoedwet op het onderdeel archeologie. In zijn eindrapportage *Archeologie bij de tijd* (februari 2022) concludeert de raad “dat de decentralisatie en het marktmodel, die de kern vormen van het Nederlandse¹, archeologiebestel, niet ter discussie staan. Wel constateert de raad dat het bestel op onderdelen tekortschiet en sterk te verbeteren valt.” De raad doet daarvoor een aantal aanbevelingen. In november 2022 stuurt de Staatssecretaris van Cultuur haar beleidsreactie op het advies van de Raad voor Cultuur naar de Tweede Kamer.

---

¹ Overal in dit rapport waar gesproken wordt over ‘Nederland’ of ‘Nederlandse’ wordt ook Caribisch Nederland (Bonaire, Saba, St Eustatius) bedoeld.

2. Een onderzoeksplatform en innovatiefonds archeologie

De staatssecretaris kondigt in haar beleidsreactie een aantal 'verbeteracties' aan waaronder de inrichting van een *Onderzoeksplatform Archeologie*² waarin diverse bestaande partijen samenwerken. Het platform zal beschikken over een werkbudget, of 'innovatiefonds'. Ten behoeve van de totstandkoming van dit platform en fonds verzoekt de staatssecretaris:

"bedrijven en diensten, universiteiten, gemeenten en provincies, NWO, initiatiefnemers en musea om gezamenlijk met een voorstel te komen voor de inrichting van een structureel platform voor archeologisch onderzoek. De RCE verzoek ik om dit proces te begeleiden."

Voorts vraagt ze om: [...] in het voorstel aandacht te besteden aan de afbakening ten opzichte van regulier onderzoek en de werkwijze en organisatie van het platform;

- *Omdat de inrichting van een structureel platform enige tijd zal kosten vraag ik partijen om in 2023 en 2024 pilots te starten die input geven voor de uiteindelijke vormgeving en daarbij waar mogelijk aan te sluiten bij actuele opgaven in de leefomgeving. Voor deze pilots stel ik in 2023 een bedrag van €1 mln. en in 2024 een bedrag van € 1,5 mln. beschikbaar;*
- *Ik vraag initiatiefnemers en bedrijven om gezamenlijk met een voorstel te komen voor de structurele financiële vulling van het platform, of een deel daarvan, vanaf 2025. Uitgangspunt mag daarbij zijn dat de gezamenlijk op te brengen bijdrage door het Rijk wordt gematcht, tot een maximum van € 1,5 mln.; en:*
- *Ik vraag de partijen die het voorstel voor de instelling van een platform voor archeologisch onderzoek uitwerken om hierbij tevens te onderzoeken hoe publieksbereik en publieksparticipatie hierin een plek kunnen krijgen en deze eventuele inzet af te stemmen met die van het Mondriaanfonds en het FCP.*

Op 3 april 2023 vond in Amersfoort een eerste bijeenkomst plaats met een brede vertegenwoordiging van het archeologische veld over het platform. Tijdens de bijeenkomst werd op hoofdlijnen draagvlak gevonden voor de instelling van een voorlopige programmaraad, het profiel en de aanstelling van een kwartiermaker en de procedure/criteria voor de besteding van het geld dat voor 2023 beschikbaar was. De programmaraad werkt in opdracht van OCW en doet verslag van haar werkzaamheden aan een groep van stakeholders uit het archeologische werkveld (i.c. de vertegenwoordigers die deelnamen aan de bijeenkomst in april 2023). In de programmaraad zijn alle hoofdgroepen uit het archeologisch bestel vertegenwoordigd.

De programmaraad, waarvan de leden op persoonlijke titel deelnemen, bestaat uit *Jan Kolen* (ARCHON en UL), *Lisette Kootker* (VU), *Wim Weijland* (RMO), *Martijn van Gelderen* (Bouwfonds), *Mariëtte de Rooij* (RAAP), *Jos Bazelmans* (OCW/RCE, secretaris) en *Dieke Wesselingh* (Gemeente 's-Hertogenbosch, voorzitter).

---

² In de beleidsreactie van de staatssecretaris wordt gesproken van een 'onderzoeksplatform en een innovatiefonds archeologie'. Gaandeweg de onderzoeks- en adviesfase ter voorbereiding op de totstandkoming van platform en fonds werd geconcludeerd dat beter gesproken kan worden van een innovatieplatform en een innovatiefonds. Op pagina 10 van deze rapportage wordt dit toegelicht.

De programmaraad is verantwoordelijk voor de aanstelling en begeleiding van de kwartiermaker(s); de vormgeving en uitvoering van het proces om te komen tot de aanwijzing, financiering en begeleiding van pilotprojecten en een voorstel voor de inrichting van het platform in de jaren 2024-2028.

De programmaraad die voor het eerst vergaderde op 25 juni 2023 heeft prioriteit gegeven aan de aanstelling van een kwartiermaker omdat de doelen van het platform in de beleidsbrief weliswaar goed zijn omschreven maar nog niet geconcretiseerd hoe deze doelen het beste kunnen worden gerealiseerd.

In haar beleidsreactie heeft de staatssecretaris aangegeven dat het platform ervoor zou moeten zorgen dat:

- *de uitkomsten uit onderzoek dat wordt uitgevoerd in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen beter bruikbaar wordt voor wetenschappelijke syntheses;*
- *vaker innovatieve, maar relatief dure technieken kunnen worden ingezet, zoals de gecombineerde inzet van DNA-, isotopen- 14C, OSL- en andere natuurwetenschappelijke analyses;*
- *onderzoekers bij bedrijven aansluiting vinden bij academische ontwikkelingen en meer ruimte voor professionele ontwikkeling en voor reflectie krijgen;*
- *meer mogelijkheden ontstaan voor het doen van verdiepend onderzoek bij bijzondere opgravingen;*
- *vernieuwend onderzoek aansluit bij de mogelijkheden die voortkomen uit de grote opgaven van de 'Verbouwing van Nederland'; in het bijzonder wordt aangesloten bij de impuls woningbouw en erfgoed uit de Hoofdlijnenbrief cultuur.*

Daarnaast vraagt de staatssecretaris de partijen "die het voorstel voor de instelling van een platform voor archeologisch onderzoek uitwerken om hierbij tevens te onderzoeken hoe publieksbereik en publieksparticipatie hierin een plek kunnen krijgen en deze eventuele inzet af te stemmen met die van het Mondriaanfonds en het FCP."

3. De opdracht voor de kwartiermaker

De programmaraad heeft op basis van de in de beleidsreactie beschreven doelen een adviesopdracht geformuleerd voor de kwartiermaker. Het advies dient een voorstel te behelzen voor:

1. een aanscherping van de door de staatssecretaris geformuleerde doelen van het platform in het licht van de verwachtingen in het veld;
2. de wijze waarop (het 'hoe') de doelen van het platform op een effectieve, efficiënte en doelmatige wijze en in samenhang worden gerealiseerd. Het advies omvat een beredeneerde en selectieve lijst van goed beschreven activiteiten en producten die het platform entameert of de organisatorische en financiële steun van het platform kunnen ontvangen. *Lessons learned* van vergelijkbare initiatieven zoals het NWO-programma Erfgoed telt en de subsidieregeling archeologie van het Fonds voor Cultuurparticipatie moeten een belangrijke rol spelen in het onderzoek van de kwartiermaker;
3. de wijze waarop (consortia van) partijen uit het archeologische veld een beroep kunnen doen op de middelen van het platform (uitvraag, intake, beoordeling, honorering, verantwoording etc.);
4. de organisatie ('governance') en financiering van het platform. Wat is de bestuursvorm van het platform? Welke partijen zijn bereid aan de platformactiviteiten of -producten praktisch of financieel bij te dragen.
5. een fasering in de vormgeving van het platform indien het dienstbaar is om bijvoorbeeld een onderscheid te maken tussen een verkennende en experimentele pilotfase en een opvolgende, meerjarige fase op 'vlieghoogte'.

Op basis van deze opdrachtformulering en een profiel voor de kwartiermaker(s) heeft de programmaraad begin oktober *Arnoud Odding* van bureau *O dubbel d, advies en begeleiding voor musea en erfgoed in verandering* als kwartiermaker aangesteld. In zijn voorstel aan de programmaraad maakt de kwartiermaker onderscheid in drie fasen:

1. De onderzoeks- en adviesfase met een doorlooptijd van ongeveer drieënhalve maand (periode oktober 2023-eind januari 2024)
2. De implementatiefase, tot eind 2024
3. Het stadium ('vlieghoogte') waarin de organisatie geheel operationeel zal zijn vanaf voorjaar 2025

In de onderzoeks- en adviesfase wordt relevante literatuur bestudeerd en worden gesprekken gevoerd met belanghebbenden en vertegenwoordigers uit het veld. Het doel van deze stap is de verwachtingen in kaart te brengen die het veld heeft ten aanzien van het platform en het innovatiefonds. Wanneer een duidelijk beeld oprijst van de werkzaamheden en verantwoordelijkheden van het platform kan ook begonnen worden met het gewenste organisatie- en besturingsmodel van het platform, evenals de financiering.

De implementatiefase (van februari t/m december 2024) is bedoeld om het platform en het innovatiefonds te operationaliseren. Prioriteit zal dan gegeven worden aan de inrichting van de governance en de financiële regeling. Begin 2025 dienen platform en fonds geheel operationeel te zijn en daarmee zullen de werkzaamheden van de kwartiermaker voltooid zijn. In eerste instantie heeft de programmaraad de kwartiermaker een opdracht verstrekt voor de onderzoeks- en adviesfase.

4. Bevindingen

Van oktober tot en met december 2023 heeft de kwartiermaker gesprekken gevoerd met 36 stakeholders in 30 afzonderlijke bijeenkomsten (zie bijlage). Het eerste doel van deze gesprekken was om bij een brede doorsnede uit het veld nog eens op te halen hoe zij aankijken tegen de kwaliteiten en de zwaktes van de huidige archeologiepraktijk. Daarnaast waren de gesprekken bedoeld om de gesprekspartners te vragen welke verwachtingen zij hebben ten aanzien van het doel, functioneren en opzet van zowel het platform als het fonds.

Alle gesprekspartners bevestigen het beeld, zoals dat oprijst uit het advies van de Raad voor Cultuur, *Archeologie bij de tijd*, dat het 'Malta-onderzoek' de sector in de afgelopen 15 jaar veel goeds heeft gebracht. Ten opzichte van de periode voor 'Malta' wordt er veel meer onderzoek gedaan. Dat heeft inmiddels duizenden basisrapportages opgeleverd. Het huidige bestel heeft geleid tot een duidelijke, procesmatige aanpak met een heldere verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen de diverse betrokken partijen. Gevraagd naar de zwaktes in het bestel rijst in eerste instantie een veel diffuser beeld op dat sterk varieert tussen de diverse betrokken partijen. De commerciële onderzoeksbureaus zien andere zwaktes dan de universitaire onderzoekers en de initiatiefnemers wijzen op andere problemen dan het bevoegd gezag. Wanneer alle genoemde zwaktes in hun samenhang bekeken worden rijzen er echter twee centrale problemen op:

- de keerzijde van de procesmatige aanpak met een heldere verdeling van taken en verantwoordelijkheden is een diepgaande verzuiling in de sector door sterk uiteenlopende belangen én
- de vrijwel alleen op prijs gestuurde marktwerking leidt tot een 'race to the bottom' voor de prijs en kwaliteit van het 'Malta-onderzoek'.

Alle hierna door de gesprekspartners genoemde zwaktes zijn op een of andere wijze te herleiden tot deze twee problemen.

Genoemde zwaktes:

- de programma's van eisen voor de onderzoeken zijn vaak weinig vernieuwend en relevant voor kenniswinst;
- de onderzoeksbedrijven moeten rondkomen van zeer smalle marges;
- het kan zelfs voorkomen dat niet alle eisen in de offerte aan bod komen en dat de aanbieder de opdracht dan toch krijgt omdat het de laagste aanbieder is;
- de procesmatige aanpak voelt als een keurslijf of een 'betonnen zwemvest', zoals iemand het noemde, en dat leidt tot veel gelijksoortige onderzoeken of 'eenheidsworst', zoals een ander het noemde;
- de samenwerking tussen het praktische veldonderzoek en het academisch onderzoek komt onvoldoende tot stand. Bedrijfsarcheologen en academici kennen elkaar onvoldoende en vinden elkaar dus ook vaak niet;
- in sommige gevallen is er weinig kennis bij gemeenten/het bevoegd gezag;

- de diepgang en kwaliteit van de basisrapportages maakt synthetiserend onderzoek onvoldoende mogelijk;
- de AMZ-cyclus – waarbij empirische waarnemingen tot nieuwe inzichten leiden die vervolgens weer in het veld kunnen worden getoetst – wordt door dit alles niet ‘gesloten’;
- er is weinig doorstroming van nieuwe technieken en inzichten van universiteiten naar bedrijven en vice versa;
- niet alleen vinden nieuwe specialismen en technieken onvoldoende hun weg naar de onderzoekspraktijk maar ook komen de gebruikelijke specialismen in de verdrukking;
- bij uitvoerende archeologen kan dit alles leiden tot grote tijdsdruk, frustraties en zelfs met burn-outs tot gevolg;
- het onderscheid tussen onderzoek t.b.v. een vergunning en het onderzoek dat daar bovenuit stijgt is vaak niet duidelijk (‘Waar en vooral wanneer houdt het op?’);
- de onderzoeksresultaten leiden meestal niet tot nieuwe of bruikbare inzichten die kunnen bijdragen aan overtuigende en beeldende narratieven (‘het verhaal van’);
- er lijkt sprake van afnemend draagvlak bij initiatiefnemers, mede omdat de archeologie vaak niet duidelijk kan maken wat de ‘opbrengst’ kan zijn. Initiatiefnemers zoeken naar transparantie in het proces en willen de relevantie begrijpen.

Bovengenoemde lijst is gebaseerd op de gesprekken die de kwartiermaker met betrokkenen heeft gevoerd en kan vast nog worden aangevuld. Wel is duidelijk dat – met alle waardering, die er is voor het zestien jaar oude bestel – de genoemde zwaktes negatief inwerken op het economisch, het maatschappelijk en ook het politiek draagvlak van de archeologie.

Mede omdat het platform en het innovatiefonds er zullen zijn voor de stakeholders in het archeologisch veld zelf is aan de gesprekspartners gevraagd hoe zij zich het platform en fonds voorstellen. Wat wordt het karakter van het platform en hoe draagt het bij aan de oplossing van de vraagstukken die men ziet? Uit die veelheid van antwoorden rijst een duidelijk beeld op.

Men ziet:

- een platform dat als een makelaar kennis, ervaring en creativiteit uit alle geledingen samenbrengt;
- een platform dat systematisch onderzoekt welke factoren bijdragen aan de kwaliteit en diepgang van het archeologisch onderzoek, om uiteindelijk structurele verbeteringen te helpen doorvoeren;
- een innovatiefonds dat experimenterende onderzoeken mogelijk maakt die niet alleen vanwege de specifieke casus belangrijk zijn maar vooral vanwege de gekozen vorm, opzet en totstandkoming;

- een innovatiefonds dus dat functioneert als een laboratorium waar systematisch geëxperimenteerd wordt om onderzoeksprocessen duurzaam te leren verbeteren;
- een los van deelbelangen opererend platform dat zichzelf blijft vernieuwen met regelmatig te actualiseren prioriteiten;
- een platform dat de geleerde lessen via “best practices” blijft delen met alle stakeholders;
- een platform dat net zo goed het vertellen van overtuigende verhalen stimuleert als de publicatie van internationale “peer reviewed” artikelen;
- en uiteindelijk een platform waar mensen uit het hele veld elkaar duurzaam helpen en inspireren.

5. Aangescherpte doelstellingen

In meerdere gesprekken werd de nadruk gelegd op het beoogde karakter van het fonds als een fonds dat innovatie van het onderzoek in de meest brede zin van het woord stimuleert. Iedere (financiële) bijdrage aan een concreet onderzoek dient dus tevens het doel om duurzame verbeteringen ten behoeve van de kwaliteit en diepgang van het archeologisch onderzoek in het algemeen mogelijk te maken. Alle activiteiten en bijdragen van platform en fonds dienen mede een antwoord te geven op de vraag 'wat kunnen we hiervan leren voor de toekomst van het archeologisch onderzoek in Nederland?' Het platform en het fonds zijn er om duurzame verbeteringen aan het archeologisch onderzoek mogelijk te maken.

Alhoewel het fonds met subsidies zal bijdragen aan archeologische onderzoeken in Nederland is dat niet het primaire doel. Het directe doel van zowel het fonds als het platform is het stimuleren van de duurzame innovatie van het archeologisch onderzoek. Daarom wordt in deze rapportage niet meer over een onderzoeksplatform gesproken maar over een innovatieplatform.

De oorspronkelijke doelstelling van platform en fonds om de kwaliteit en de diepgang van het onderzoek te stimuleren is daarom toegespitst naar de volgende missie:

het duurzaam bevorderen van de kwaliteit en diepgang van het archeologisch onderzoek.

Op basis van dit hoofddoel en op basis van de verwachtingen die de gesprekspartners ten aanzien van het innovatieplatform en innovatiefonds hebben zijn de volgende werkdoelen geformuleerd:

- *het bevorderen van duurzame en innovatieve vormen van samenwerking tussen alle betrokkenen en belanghebbenden'*
- *het bevorderen van vernieuwing en innovatie in alle stappen van het onderzoek door het stimuleren van het experiment;*
- *het daardoor inzichten opdoen voor duurzame verbetering van het archeologisch onderzoek en*
- *het breed blijven delen van de succesfactoren en best practices.*

Het platform en fonds gaan dus niet zelf onderzoeken initiëren of uitvoeren maar stimuleren andere partijen tot innovatieve methoden, technieken, samenwerkingen, processen en dergelijke.

Innovatie

Het platform en het fonds zijn dus gericht op duurzame verbetering van de kwaliteit en de diepgang van het archeologisch onderzoek in Nederland. Wat kan dat concreet betekenen voor de besteding van de middelen in het fonds? Ook die vraag is gesteld aan de gesprekspartners. Het is niet verwonderlijk dat men uiteenlopende kansen ziet voor innovatie. Het archeologisch veld is immers verzuild met sterk verschillende belangen en wensen. De keten van 'spelers' in het archeologisch veld is zo sterk als de

zwakste schakel. Het is daarom verstandig om het begrip innovatie ruim te zien en niet te beperken tot bijvoorbeeld nieuwe onderzoekstechnieken.

Innovatie is het geheel van handelingen, gericht op vernieuwing. En daarvoor moet je blijven proberen en blijven experimenteren. De resultaten van die experimenten moeten gedeeld worden om er individueel en als sector van te kunnen leren.

Het onderstaande overzicht van denkrichtingen voor vernieuwing is allesbehalve compleet, en is slechts een eerste overzicht ten behoeve van de programmaraad en het platform in oprichting om de aspecten waarop vernieuwing zou kunnen plaatshebben. Het platform zou jaarlijks een aantal prioriteiten kunnen vaststellen voor onderdelen waarop geïnnoveerd kan worden.

Denkrichtingen om te experimenteren

- met verschillend samengestelde consortia, want mensen met uiteenlopende achtergronden kunnen elkaar verder brengen;
- met andere manieren om tot wetenschappelijk en/of maatschappelijk relevante en urgente vragen te komen via vernieuwende programma's van eisen;
- met vormen van 'vraag gestuurd' werken die afwijken van de gebruikelijke 'procesmatige wegen';
- met nieuwe vormen van lokale en regionale onderzoeksagenda's, want veel onderzoeksagenda's blijven nu vaak ongebruikt;
- met uiteenlopende methoden en technieken, want lang niet iedereen is op de hoogte van wat de ander allemaal kan en weet;
- met teams die grootschalige, meerjarige ontwikkelingen begeleiden, want dan kunnen bijvoorbeeld tijdig prioriteiten worden bepaald;
- met specialisten-overleggen voor en tijdens veldwerk, met bewezen én vernieuwende specialismen;
- met andere vormen van onderwijs, cursussen, summerschools etc
- met bedrijfsarcheologen die aangepaste promotietrajecten doorlopen
- met het construeren van verhalen en nieuwe verbeeldingen van het verleden, want archeologie "gaat over ons eigen verleden";
- met dingen níét meer doen of juist méér doen, want vernieuwende archeologie betekent ook goed beargumenteerde keuzes maken wat de moeite waard is;
- met financieringsvormen van complexe onderzoekstrajecten, zoals synthese-onderzoeken, want er moet nu eenmaal meer geld gevonden worden

De overeenkomst tussen deze denkrichtingen is dat ze allemaal vernieuwingen beogen van de bestaande praktijk van het archeologisch onderzoek in Nederland. Op basis hiervan is een eerste clustering van 'innovatiecriteria' geformuleerd, ten behoeve van de op te stellen subsidieregeling:

1. innovatie op het leren en toepassen van generieke en specialistische methoden en technieken;
2. innovatie op samenwerking tussen partners;
3. innovatie op vraagsturing in het 'Malta-traject';

4. innovatie op het stimuleren van de ontwikkeling van archeologen en deskundigen, zowel bij de overheden, als bij bedrijven, de universiteiten en hogescholen;
5. innovatie op het vlak van publiek-private financiering;
6. innovatie op gebied van publieksparticipatie en co-creatie.

Met het begrip innovatie wordt dus niet persé technologische vernieuwing bedoeld. Innovatie wordt hier begrepen als het systematisch zoeken naar nieuwe manieren om het archeologisch onderzoek in Nederland integraal te optimaliseren. 'Nieuw' kan dus ook een andere inzet zijn van meer traditionele technieken of samenwerkingen. Van bedrijven, instellingen of consortia die een subsidie hebben ontvangen voor een innovatietraject wordt verwacht dat ze na afloop de geleerde lessen delen in de vorm van beargumenteerde aanbevelingen.

6. Uitgangspunten voor de Innovatieregeling Archeologie

Met het Innovatiefonds wordt beoogd lessen te leren – naar aanleiding van door het fonds mogelijk gemaakte innovaties – om zo de kwaliteit en de diepgang van het archeologisch onderzoek in Nederland duurzaam te verbeteren. Slechts aanvragen die nadrukkelijk scoren op een of meer van de geldende innovatiecriteria komen in aanmerking voor ondersteuning. In de regeling staat dus niet de inhoudelijke substantie van een specifieke opgraving of onderzoek voorop, maar de lessen die het hele archeologische veld kan leren van de vernieuwende aspecten van het onderzoek zelf. Archeologische onderzoeken – hoe belangrijk ze inhoudelijk ook zijn – komen dus alleen voor ondersteuning in aanmerking als ze voldoende kwalificeren op een of meer van de innovatiecriteria.

- innovatie op samenwerking tussen partners;
- innovatie op het leren en toepassen van generieke en specialistische methoden, technieken;
- innovatie op vraagsturing in het ‘Malta-traject’;
- innovatie op het stimuleren van de ontwikkeling van archeologen en deskundigen, zowel bij de overheden, als bij bedrijven, de universiteiten en hogescholen;
- innovatie op het vlak van publiek-private financiering;
- innovatie op gebied van publieksbereik en publieksparticipatie.

Cyclische innovatie

In hun aanvragen moeten applicanten naast een beschrijving van het daadwerkelijke onderzoeksproject duidelijk aangeven op welke van de criteria zij willen innoveren. Daarnaast moeten ze helder omschrijven hoe zij willen vernieuwen en op welke manier die vernieuwing mogelijke gevolgen voor de kwaliteit en diepgang van het onderzoek zal hebben. In deze regeling draait het immers om het experiment. Na afloop van het onderzoek volgen de afrekening en de verslaglegging.

Als het innovatiefonds, samen met het platform de kwaliteit en diepgang van het archeologisch onderzoek duurzaam wil verbeteren dan moet het veld voortdurend kunnen leren van de innovatieve experimenten die mogelijk worden gemaakt vanuit het fonds. In de verslaglegging dient daarom uitgebreid gereflecteerd te worden op de innovatieve doelen, in welke mate deze zijn bereikt en welke lessen er zijn geleerd voor toekomstig archeologisch onderzoek.

Daarnaast dienen aanvragers van gehonoreerde projecten bereid te zijn om de resultaten van hun innovaties breed te delen op bijeenkomsten zoals de jaarlijkse Reuvensdagen. De geleerde lessen dienen mede ter inspiratie voor volgende, vernieuwende onderzoeksvoorstellen. Dat leidt tot nieuwe prioriteiten en met deze prioriteiten worden de calls geactualiseerd. Zo ontstaat een lerend platform waardoor op termijn inzichten worden opgedaan voor een verdere optimalisering van het archeologisch systeem als geheel.

Met het fonds kunnen zowel elementaire innovaties mogelijk worden gemaakt als grote complexe projecten die een meer integrale benadering vragen. Daarom wordt voorgesteld om een duidelijke indeling te maken naar de grootte van de projecten en de complexiteit van de voorgestelde vernieuwingen.

Gedacht kan worden aan drie schalen:

1. Element
Elementaire projecten betreffen die projecten waar op tenminste een van de innovatiecriteria vernieuwingen worden voorgesteld en waarvoor een bijdrage tot € 30.000 benodigd is
2. Systeem
In systeemprojecten worden verschillende types innovaties (op twee of drie van de innovatiecriteria) doorgevoerd. Het betreft hier de wat grotere projecten die door de meervoudige innovatie ingrijpen op het systeem van de archeologie. Het subsidieplafond zou hier circa € 100.000 kunnen zijn.
3. Integraal
De integrale projecten betreft de zeer grote, meestal meerjarige projecten die op vier of meer van de innovatiecriteria scoren. Omdat aan deze projecten hoge eisen worden gesteld en omdat het meerjarige projecten betreft kan het subsidieplafond hier tot ten hoogste € 500.000 oplopen.

Innovatiecriteria:	Element	Systeem	Integraal
Samenwerking			
Methoden, technieken, specialismen			
Vraagsturing			
Professionele vaardigheden			
Financiering			
Publiekswerking			

In de regeling zal een nadere omschrijving van de genoemde innovatiecriteria worden opgenomen.

Onderzocht moet nog worden welke variatie nodig zal zijn in de regeling tussen de verschillende schalen qua zwaarte van aanvraagvereisten, matching en verantwoordingscriteria.

7. Enkele gedachtenrichtingen voor de governance en inrichting van platform en fonds

In hun samenhang zijn het innovatieplatform en innovatiefonds voor de archeologie bedoeld als een instrument voor en door het veld om de samenwerking tussen de verschillende betrokken partijen in de archeologie te verbeteren en om de kwaliteit en diepgang van het onderzoek duurzaam te helpen verhogen. Het platform is daarbij de plek waar mensen, die in verschillende rollen betrokken zijn bij het archeologisch onderzoek, elkaar ontmoeten, kennis uitwisselen en nieuwe samenwerkingen verkennen. Het fonds is de plek waar innovatieve onderzoeksvoorstellen mogelijk worden gemaakt opdat de sector als geheel daarvan kan leren.

In de afgelopen maanden is een eerste analyse gemaakt voor de governance en de inrichting van het platform en het fonds. Daarbij stonden twee vragen centraal:

- hoe worden het fonds en het platform georganiseerd en ingericht?
- hoe nauw worden platform en fonds met elkaar verbonden? Maken beide 'instrumenten' deel uit van dezelfde organisatie of worden zij organisatorisch gescheiden?

Ten aanzien van de tweede vraag speelt een aantal overwegingen. Enerzijds is een nauwe samenhang tussen fonds en platform gewenst om de beschikbare middelen effectief in te kunnen zetten voor vernieuwende onderzoeken die de sector als kansrijk ziet voor innovatie van de archeologische praktijk. Anderzijds moet voorkomen worden dat ook maar de suggestie kan ontstaan van belangenverstrengeling. Het ligt daarom voor de hand om de uitvoering van de regeling te beleggen bij een andere organisatie dan het platform zelf. Wel dient er een regelmatige actualisering vanuit het platform te zijn om het 'lerend vermogen' van de regeling te optimaliseren. Immers, de inzichten die je al geleerd hebt hoef je niet opnieuw te stimuleren. Het gaat hier om een innovatiefonds.

Governance platform

Het platform kan ondergebracht worden bij een bestaande organisatie of instelling, of er kan een nieuwe rechtspersoon worden opgericht. Op dit moment zijn er meerdere organisaties die al één of meer platformtaken vervullen, zoals de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de onderzoeksschool voor archeologie ARCHON of de Stichting Reuvens. Indien gekozen wordt voor een nieuwe rechtspersoon dan dient er tenminste nauw samengewerkt te worden met deze organisaties. De samenwerking met laatstgenoemde stichting is van belang vanwege het bestaande Groot Reuvens-overleg en de Reuvensdagen, die beide overleg- en communicatie-instrumenten voor het platform kunnen zijn. Indien besloten zou worden het platform bij de Stichting Reuvens onder te brengen zal het bestuur, dat geheel uit onbezoldigde leden bestaat, wel de ondersteuning van een goed geoutilleerd bureau nodig hebben.

Governance innovatiefonds

Het ligt voor de hand om de uitvoering van het fonds onder te brengen bij een gespecialiseerde organisatie voor het verstrekken van subsidies, zoals het

Cultuurfonds, het Mondriaan Fonds, het Stimuleringsfonds voor de Creatieve Industrie of het Nationaal Restauratiefonds. Zo'n organisatie heeft ervaring met heldere procedures, beoordelingscommissies en met bezwaar- en beroepsprocedures. Bij de uitwerking van de samenwerking tussen het fonds en het platform moeten nauwkeurige afspraken gemaakt worden over de praktische totstandkoming en regelmatige actualisering van de regeling, de terugkoppeling van de resultaten vanuit het fonds naar het platform en vraagstukken zoals de besluitvorming ten aanzien van concrete aanvragen. Dit laatste mede om iedere suggestie van mogelijke belangenverstrengeling te vermijden.

Om tot solide besluitvorming te kunnen komen ten aanzien van de governance en inrichting van het innovatieplatform en innovatiefonds is in de komende implementatiefase nader onderzoek en overleg gewenst.

8. Hoe nu verder? De implementatiefase.

De analyse van eerdere studies en de vele gesprekken die in de afgelopen maanden gevoerd zijn geven een genuanceerd beeld van het inmiddels 16 jaar functionerende archeologisch bestel. 'Malta' heeft de sector veel gebracht maar er zijn ook duidelijke zwaktes waar het innovatieplatform en innovatiefonds aan moeten werken. Het platform en fonds hebben als overkoepelend doel het duurzaam versterken van de kwaliteit en diepgang van het archeologisch onderzoek in Nederland. De analyse heeft een zestal innovatierichtingen opgeleverd waarmee het platform van start kan gaan en die richtinggevend in het proces van voortgaande optimalisatie kunnen zijn.

Dat brengt ons bij een aantal kwesties (zie de hoofdstukken 6 en 7) die al wel verkend zijn en die in de implementatiefase definitief beantwoord zullen moeten worden.

- Hoe wordt het platform ingericht? Welke organen kent het, welke overlegstructuren en welke activiteiten?
- Wordt er voor het platform een nieuwe organisatie/rechtspersoon opgericht of kan het platform worden ondergebracht bij een bestaande organisatie?
- Wat wordt de opzet van de innovatieregeling en waar wordt deze belegd? Bij een gespecialiseerde subsidie verlenende instelling en hoe is de relatie met de platform-organisatie?
- Hoe zien de meerjarenbegroting en financiering van het platform en fonds eruit?

Om deze vragen weloverwogen te kunnen beantwoorden is nog intensief overleg en gedegen studie nodig. Als we het hele proces volgtijdelijk aanpakken en dus pas tot implementatie van de keuzes overgaan nadat alle vragen beantwoord zijn kan dat leiden tot veel tijdverlies.

Een andere aanpak is om zo spoedig mogelijk te beginnen en gebruik te maken van tijdelijke voorzieningen (zoals de door de staatssecretaris genoemde pilotprojecten), daarvan te leren en de lessen te implementeren in de definitieve opzet. Het gaat er dan dus om tijdens de implementatiefase in 2024 te beginnen waar het kan en de tijd te nemen waar het nodig is. Doelstelling dient te zijn dat in de loop van 2024 de definitieve arrangementen worden vastgesteld en geïmplementeerd. Als voor deze pragmatische aanpak wordt gekozen kan de onderzoeks- en adviesfase worden afgesloten met de volgende besluiten:

- om de tijdelijke programmaraad tijdens de implementatiefase te laten bestaan;
- om in februari en maart de uitgangspunten en kaders voor de eerste pilotprojecten van het innovatiefonds te bepalen;
- om zo spoedig mogelijk te gaan werken met voorlopige voorzieningen (zoals het gebruik van de bestaande subsidiefaciliteiten waarover RCE beschikt) om geen vertragingen op te lopen;

- om in januari de begroting op te stellen voor de implementatiefase in 2024, incl. vacatiegelden werkgroep leden, beoordelingscommissies, etc. (de opstelling van de meerjarenbegroting volgt tijdens de implementatiefase);
- om tijdens de implementatiefase (vanaf februari) proef te draaien met de praktische inrichting van het platform.

Deze besluiten stellen ons niet alleen in staat om al vanaf het begin van de implementatiefase praktische ervaringen op te doen met het platform en het fonds maar ook om definitieve antwoorden te formuleren op de volgende onderwerpen:

- de beschrijving van de interne processen, onder meer ten behoeve van de voortdurende actualisering van de 'innovatie-speerpunten', de terugkoppeling aan het veld, etc;
- het opzetten van de definitieve innovatieregeling(en) - met de mogelijkheid om deze periodiek aan te blijven passen;
- de besluitvorming met betrekking tot de governance, zoals waar brengen we het platform en het innovatiefonds definitief onder en onder welke condities;
- het werken aan een activiteitenplan en de definitieve inrichting van het platform, zoals de opzet van het platformbureau, het bestuur, de programmaraad, werkgroepen e.d;
- de opstelling van de meerjarenbegroting(en) met de financieringsopzet.

Bijlage Gesprekspartners in de periode oktober-januari

Bedrijven:

- Jeroen Flamman (Vestigia)
- Mariëtte de Rooij (RAAP)
- Eric Norde (RAAP)
- Kirsten Leijnse (BAAC en Reuvens Stichting)
- Kinie Esser (Archeoplan)
- Christian van der Linde (BAAC)
- Axel Müller (RAAP)
- Silke Lange (Biax Consult)

Diverse overheden:

- Joost Kuggeleijn (OCW)
- Marjolein Kerkhof (OCW)
- Jos Bazelmans (RCE)
- Ludo Snijders (Prov. Zeeland)
- Sigrid van Roode (Prov. Gelderland)
- Dieke Wesselingh (Den Bosch)
- Ilse Schuurin (Tiel)
- Maarten Wispelwey (Convent Gemeentelijke archeologen)
- Nathalie Vossen (IOE)
- Esther Wieringa (SIKB)
- Ria Berkvens (Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant)

Universitair/hogeschool:

- Jan Kolen (RUL)
- Philip Verhagen (VU)
- Daan Raemaekers (RUG)
- Hans Peeters (RUG)
- Richard Jansen (RUL)
- Lisette Kootker (VU)
- Arlette van Wijhe (Saxion)
- Ronald Visser (Saxion)
- Wilko van Zijverden (Saxion)
- Geert Roovers (Saxion)

Initiatiefnemers:

- Eli Gehasse (Rijkswaterstaat)
- Leonie van der Voort (Cascade)
- Martijn van Gelderen (Bouwfonds)

NWO

Marlies van de Meent

Musea:

- Wim Weijland (RMO)
- Luc Amkreutz (RMO)
- Jeroen ter Brugge (RM)